

NEKROLÓG

Fukári Valéria (Podunajské Biskupice [Pozsonypüspöki], 1934. december 4. – Bratislava [Pozsony], 2012. február 29.). Filológus, irodalom- és művelődéstörténész. Középfokú tanulmányait külkereskedelmi iskolában kezdte, a pozsonyi gimnáziumi évek után a Komenský Egyetemen hallgatott egy szemesztert. Egyetemi tanulmányait 1954-ben a prágai Károly Egyetem Bölcsészettudományi Karán folytatta, ahol 1959-ben magyar–szlovák szakon végzett.

Pozsonyba visszatérve az *Új Szó*, majd a *Természet és Társadalom* szerkesztője lett. 1968-ban a Tatra Kiadó magyar részlegében, a Madách Könyv- és Lapkiadóban a szlovák és cseh irodalom lektora volt, amikor aláírta a szovjet intervenció elleni tiltakozást. A konszolidáció éveiben eltiltották a publikálástól, nem végezhetett a képesítésének megfelelő munkát, nem utazhatott külföldre, útlevelét bevonták. Ekkor kezdte meg „saját szakállára” irodalom-, művelődés-, és családtörténeti forráskutatásait, amelyet 20 évig az eredményeik közzétételének kilátása nélkül folytatott. 1989 után nyugdíjazásáig a Madách Kiadó szerkesztője volt.

„Itt halottak élnek, / némák, és beszélnek.” (Egy régi levéltári felirat) mellékcímet adta a „Főúri családi körök (16–19. század)” című a pozsonyi „Új Szó Családi kör” rovatában megjelent cikksorozatának. Közülük a Zay családot a Kalligram Kiadó segítségével monográfiában is életre kelthette és megszólaltathatta. (*A Zayak és rokonaik 16–19. század*, Pozsony, Kalligram, 2008. Ismertetése *Magyar Könyvszemle*, 127[2011], 123–125.) Művelődés-, és családtörténeti kutatásaival forrásokkal támasztotta alá, hogy a nemesi és főúri családokban is a műveltség, a tudás a tanuláson keresztül hagyományozódik. (*Hoffmester kerestetik V. Zay Péternek = Summa*. Tanulmányok Szelestei N. László tiszteletére, szerk. MACZÁK Ibolya, Pázmány Irodalmi Műhely 7, Piliscsaba, 2007, 88–90.) Schöpflin Aladár életműve, családtörténete évtizedeken át foglalkoztatta, kisebb közlések után már posztumusz jelent meg a nagy tanulmány. (*Fórum Társadalomtudományi Szemle* 2012/1, 71–92.)

Éltető élménnyé vált számára közelről látni a történelmet, az elmúlt századokat. Nagyon szeretett a tizenharmadik században „tartózkodni”, amikor megfogalmazása szerint a nyelvek teljes békéje uralkodott. Mossótzai Institoris Mihály, pozsonyi szlovák lelkészről írt tanulmányában kimutatta, hogy az egykorú nemzetiségi értelmiség gondolat- és érzelmvilágában a magyar haza és a saját, nem magyar anyanyelv még természetes adottság, egységben van. (*Visszatekintés*, Dunaszerdahely, Nap kiadó, 2010, 264.)

Munkásságában megkerülhetetlen a szlovák–magyar kapcsolat problémája. Fukári Valéria kettős kötődésű, mindkét népnek, kultúrának elkötelezettje. Ezt a kötődést kutatásai tették tudatossá. Így vallott erről egy interjúban: „... történelem a szabadság, a szellemi felszabadulás iskolája is lehet, mert ha figyelmesen és közelről, a forrásainál szemléljük, kiiktatva magunkból a kliséket és saját korunk hordalékát, megszabadít téves előítéleteinktől, és megtanít arra, hogy saját problémáinkat más távlatokból, más nézőpontból is lássuk.” (*Visszatekintés* 81.) Ezzel a látásmóddal olvasta és gondolkodott Ladislav Kováč „Szlovák–magyar együttélés – egy biológus szemszögéből” című eszmefuttatásainak témájára írt improvizációban. „Hogyan viszonyulhatnánk – az eleve adott, soknemzetiségű társadalmi keretek közepette – jól a saját kulturális örökségünkhöz, ha megtagadnánk azt a multikulturális egységet,

amelyben a mi kultúránk is létrejött? [...] Az előítéletek ugyanis sohasem nyelvi különbözőségekből, hanem a tudat valamilyen hibás működéséből, illetve a tudattal való hatalmi érdekű manipulálásból erednek.” (*Visszatekintés* 185, 187) Krčméryre hivatkozott – önarcképként is értelmezhetően –, aki a közös múltról töprengve írta 1930 körül, mindig kell lenni olyan szlovákoknak, akik jól tudnak magyarul, és olyan magyaroknak, akik jól tudnak szlovákul (*Visszatekintés* 188–189). Irodalmárként ezt beleérző érzékenységgel bizonyította be „Babits Mihály halálára. Štefan Krčméry ismeretlen verse. (Kettős mozaikkép)” című szövegközlő tanulmányában (*Visszatekintés* 111–146).

Prágai éveit leszámítva egész életében – az emlékeiben jelenlévő – Pozsonypüspökiben élt. Hűséggel őrizte, a hagyományhoz igazodó leleménnyel korszerűsítette, gondozta a szülei által épített házat. „Hatvannyolc után megfordult a fejemben, hogy emigrálok, belga barátaim vártak is, de visszatartott három dolog: nem vihettem magammal az Egyetemi Könyvtárat, itt éltek a szüleim, és itt volt a kis unokaöccsém, akinek szüksége volt rám, mert a mamája beteg volt.” – nyilatkozta a *Vasárnap* című lap „Portré” rovatában (2010. február 3.). „Dédnagyéniként” unokaöccse kislányainak kettős kötődést a velük való foglalkozással igyekezett átadni és példájával megerősíteni. Kutatásai eredményeképpen, és az ő összeállításában jelent meg 1997-ben a régi Pozsonypüspökiről és Szunyogdiról szóló *Hazahív a haragszó* című kötet. Stifterné Cséfalvay Máriaival közösen adta ki az *Adalékok pozsonypüspöki iskolatörténetéhez* című két kötetes, nagy helytörténeti monográfiát. (1998, 2000.)

Fukári Valéria szellemiségére a szülői házban tapasztalt és örökségül kapott magatartásán kívül két kiváló tanár (és tudós) egyéniség, Rákos Péter és Krammer Jenő volt irányadó hatással. A hálás tanítvány a mesterekhez méltó tanulmányokban emlékezett meg róluk. (*Visszatekintés* 86–92, 97–110.) Magatartásának a tudatosan is alakított belső alapja átsugárzott kritikáin, tanulmányain. „S ami a dolgok számbavételéhez ugyancsak hozzátartozik: ahhoz, hogy ezeket a kutatásokat a feltárt eredmények közzétételének kilátása nélkül, pusztán magamnak, a fiókomnak húsz éven át rendszeresen folytattam, az igényes (és fáradtságos) munka szépsége mellett elég volt annak tudata, hogy hasznos feladatnak teszek eleget, mert múltismeretre, *hiteles* múltismeretre és emlékezetre szüksége van az egyes embernek ugyanúgy, mint az emberi közösségeknek.” (*Visszatekintés* 6.) A sors bona ajándékának fogta fel, hogy a publikálás lehetőségét is megérte. Önálló kötetei: *Egy régi alma mater. A pozsonyi evangélikus líceum és teológiai akadémia utolsó negyven éve 1882–1923* (Pozsony, Kalligram, 2003), *Felső-magyarországi főúri családok. A Zayak és rokonaik 16–19. század* (Pozsony, Kalligram, 2008), *Visszatekintés*. Válogatott cikkek, kritikák, vallomások, tanulmányok. (Dunaszerdahely, Nap Kiadó, 2010).

Sajnos, hogy magyarországi publikálásainak lehetősége fölött csak ritkán bábáskodott a jó szerencse. Ezt a veszteséget felmérhetjük *A „Pázmány–Sallai kérdés nyomában”* (Kritikai jegyzetek a mai Sallai-képhez és egy régi-új adat) és a „Petkó Zsigmond életrajzának hézagjaihoz” című magyarországi publikációinak újraolvasásakor (*Visszatekintés* 230–245), valamint az „Ode aux Hongrois” (Ismeretlen francia óda a magyarokhoz 1750-ből) az *Irodalomtörténeti Közleményekben*, (113[2009], 472–475.) megjelent forrásközléséből. Mi, akik ismerhettünk, a vele való találkozásokat, beszélgetéseket jó sorsunk ajándékának tartjuk. Szülei emlékére 1993-ban összeállított vallomásával most órá emlékezünk: „S noha – mint ahogy senki emberfia – gyarlóságoktól mentesek Ők sem voltak, életüket azonban fő vonatkozásokban és egymással teljes egyetértésben mindig ezeknek az átfogó s megtartó, örök törvényeknek a szellemében élték. Nemzedékek hosszú sorának legjobb hagyományait őrizve s folytatva itt, az ősök földjén.” Földi nyugvóhelye a pozsonypüspöki temető.

KÖRMENDY KINGA